

Rozvoj mezilidských vztahů a sociální klima třídy

Kristýna Kocháňová

Bakalářská práce
2015



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna Kocháňová**
Osobní číslo: **H12054**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Rozvoj mezilidských vztahů a sociální klima třídy**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálního klimatu třídy a mezilidských vztahů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČAPEK, Robert. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2742-4.

LEŠEK, Jan. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-980-9.

GAJDOŠÍKOVÁ, Eva. Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikany, intolerance a násilí mezi dospívajícími. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-115-8.

ŠEĎOVÁ, Klára, Roman ŠVARÍČEK a Zuzana ŠALAMOUNOVÁ. Komunikace ve školní třídě. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0085-7.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1969-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Anna Šafránková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015


doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka




Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE


Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26. 4. 2015


.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá mezilidskými vztahy a sociálním klimatem třídy. V teoretické části charakterizujeme mezilidské vztahy a jejich vývoj ve třídě. Podrobně popisujeme klima a to ve třídě i ve škole. Zabýváme se vymezením vztahů mezi klimatem, třídní atmosférou a prostředím. Dále se věnujeme měření klimatu a jeho ovlivňování. Praktická část má za úkol zjistit vztahy na druhém stupni základní školy a jejich souvislost s klimatem třídy.

Klíčová slova: Mezilidský vztah, škola, klima třídy.

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with the interpersonal relationship and social climate of the school class. In the theoretical part, the interpersonal relationship and its process in the school class are defined. The school climate and climate of the class are also described into details. The relation between climate, mood in the class and surroundings is specified. Furthermore, I describe a measure of the climate and its influence. The practical part deals with the relations of the second level in the elementary school and their connection to the climate of the class.

Keywords: Interpersonal relationship, school, climate of o school class.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Anně Šafránkové, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce a za rady, které mi během realizace této práce nabízela.

Také děkuji respondentům a vedení základní školy, která mi s ochotou umožnila provést výzkumné šetření.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 KLIMA VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ	11
1.1 ŠKOLNÍ KLIMA	12
1.1.1 Pozitivní klima školy.....	14
1.2 KLIMA TŘÍDY.....	14
1.2.1 Dělení klimatu třídy	16
1.2.2 Prostředí x atmosféra.....	17
1.3 VYUŽITÍ POZNATKŮ O KLIMATU TŘÍDY	18
2 MĚŘENÍ KLIMATU VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ	20
2.1 METODY MĚŘENÍ KLIMATU VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ.....	21
2.1.1 Možnosti diagnostiky klimatu	22
3 MEZILIDSKÉ VZTAHY VE TŘÍDĚ	25
3.1 STRUKTURA TŘÍDY	26
3.2 ROZVOJ VZTAHŮ	27
3.2.1 Vztah žák – žák	27
3.2.2 Vztah učitel – žák.....	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 DESIGN VÝZKUMU	30
4.1 REALIZOVANÉ VÝZKUMY	30
4.2 TERMINOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	31
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	32
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
4.5 VÝZKUMNÁ METODA.....	34
4.6 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	35
5 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT	37
6 INTERPETACE DAT	41
7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	43
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	48
SEZNAM OBRÁZKŮ	49
SEZNAM TABULEK	50

ÚVOD

Tato práce je zaměřena na mezilidské vztahy a sociální klima třídy. Klima třídy je utvářeno denně v každé třídě a ne jen tam, ale i během přestávek na chodbách a dalších prostorách škol. Ale jak poznat zda je klima pozitivní? Kdo ho pomáhá utvářet? A jak toto klima vnímají samotní žáci? Na tyto a mnohé další otázky zodpovíme v této bakalářské práci. Tímto tématem se zabývají mnozí autoři české pedagogické scény, patří mezi ně J. Lašek, J. Čáp a J. Mareš. Ti se v několika svých publikacích zabývají klimatem třídy, klimatem školy, měřením klimatu a využitím nejrůznějších výzkumů.

Teoretická část bakalářské práce v několika kapitolách vymezuje základní pojmy, které jsou s tímto tématem úzce spjaty. V první kapitole se zabýváme klimatem školy jako determinantem, který určuje a ovlivňuje klima třídy. Dále vymezujeme rozdíly mezi klimatem, atmosférou a prostředím. Druhá kapitola předkládá komplexní přehled o problematice měření klimatu třídy. Popisuje nabízené standardizované dotazníky a další možnosti měření. V závěru kapitoly analyzujeme jak se zjištěnými výsledky nakládat, aby byly učiteli k nápomoci. Třetí kapitola shrnuje mezilidské vztahy, vztahy mezi žáky, vztahy mezi žáky a učiteli, jejich vývoj během základního vzdělání, rozvoj těchto vztahů a nabízí možnosti jak vztahy podporovat.

V praktické části představujeme dotazník KLIT, který jsme použili pro vlastní výzkum. Cílem je zjištění, jak vnímají žáci 2. stupně klima třídy. Zda se liší názory jednotlivých tříd. Tato část bakalářské práce obsahuje design, analýzu a interpretaci zjištěných výsledků. Výzkum je ukončen návrhem jak výsledky zlepšit a ovlivnit tak dění ve třídě.

Každý, kdo pracuje s žáky a stává se tak spolutvůrce klimatu, by se měl snažit podporovat pozitivní klima, řešit problémy s tím spojené.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KLIMA VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

V této kapitole si vymezíme základní pojmy, které nám pomohou se lépe v tématu orientovat. Pojem klima v nás může evokovat spojitost s meteorologií a oborem klimatologie, který se snaží klima popisovat, vysvětlovat a předpovídat jeho změny. Tedy všeobecně s přírodními vědami, dnes již tento pojem spojujeme i s vědami společenskými. Dle Mareše (1998, s. 6) do věd pedagogických vstoupil pojem zřejmě z odborné psychologické literatury, kde byl používán jako metafora pro jevy, které studuje psychologie.

Klima je psychosociální fenomén, který vzniká odrazem objektivní reality (prostředí) v subjektivním vnímání, prožívání a hodnocení jeho posuzovatelů. Klima nevzniká samo o sobě, nýbrž se vytváří. Jde o dlouhodobý jev (Grecmanová, 2008, s. 9). Pojem klima ovšem nemůžeme vysvětlovat pouze jako prostředí. Mezi těmito pojmy ovšem panuje velmi úzká souvislost.

Klima chápeme jako jev sociální, skupinový, který je vázán recipročně na své tvůrce, je jimi vytvářen a zároveň na ně působí. Z hlediska školy se nejvíc projevuje ve třídách, můžeme však hovořit i o sociálně psychologickém prostředí školy z pohledu učitelů, i zde je vytvářeno a působí prostředí, klima učitelského sboru a atmosféra, v chodu školy obvykle vázána na pravidelně se opakující se děje. Hraje zde roli věkové a vzdělanostní rozvrstvení učitelů, jejich interpersonální kontakty včetně prostorového rozmístění (Lašek, 2001, s. 42).

Průcha (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 100) uvádí, že klima je sociálněpsychologická proměnná, která vyjadřuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů, které fungují v dané škole tak, jak ji vnímají, prožívají a hodnotí učitelé, žáci, případně zaměstnanci školy.

Definice existuje nepřehledné množství, některé se svými názory rozcházejí, někdy zaměňují klima s kulturou školy nebo s prostředím školy. Z většiny definic však vyplývá následující: klima je soubor vztahů, procesů a norem, které jsou dlouhodobě vytvářeny mezi několika subjekty v dané škole či třídě.

Dle Mareše (1995, s. 4) je **sociální klima** dlouhodobá interakce, typická pro danou školu, třídu a daného učitele po několik měsíců či let. Tvůrci sociálního klimatu jsou: žáci třídy, skupiny žáků v dané třídě, jednotliví žáci, všichni učitelé vyučující v dané třídě a učitelé

jako jednotlivci. Sociální klima třídy je zprostředkovaně ovlivněno též širšími sociálními jevy. Sociální klima může také tvořit kvalita vzájemných vztahů, kvalita života ve škole.

Mareš (1998, s. 5-6) rozlišuje klima:

- podle stupně školy – mateřská škola, první, druhý stupeň základní školy, střední škola, vysoká škola
- podle typu školy – střední odborná škola, gymnázium, střední odborné učiliště, státní nebo nestátní škola
- podle koncepce výuky – tradiční nebo alternativní škola
- podle zvláštnosti žáků – problémoví, neproblémoví žáci, orientace žáků na styl výuky
- podle zvláštnosti vyučovacích předmětů – naukové předměty, další typy vyučovacích předmětů
- podle zvláštnosti prostředí, ve kterém se výuka odehrává – tradiční učebna, laboratoř
- podle zvláštnosti učitelů – učitel začátečník, zkušený učitel, vynikající učitel, zdravý učitel, s patologickými rysy, různé styly vyučování
- podle zvláštnosti komunikace zprostředkovávající sociální kontakt – přímá mezilidská komunikace, virtuální komunikace

1.1 Školní klima

Školní klima úzce souvisí s klimatem třídy, proto si vymežíme nejprve tento pojem, než přejdeme k teoretickému zakotvení třídního klimatu. Škola je instituce, jejímž úkolem je vychovávat a vzdělávat. Klima školy se projevuje i v klimatu třídním. Pokud je klima školy negativní pak se dá předpokládat, že se tato skutečnost projeví i ve třídách.

Mareš (2003, s. 33) vysvětluje pojem škola podle několika možností:

- podle stupně vzdělání: mateřská, základní, střední, vyšší odborná, neuniverzitní vysoká, vysoká škola

- podle zvláštností populace: zvláštní školy, pomocné školy, školy pro somaticky postižené děti, školy pro hospitalizované děti
- podle velikosti školy: malotřídní školy s desítkami žáků, velké školy s několika sty žáků
- podle situování školy: školy venkovské, maloměstské, městské, velkoměstské
- podle spádové oblasti a zvláštností komunity
- podle zřizovatele: školy veřejné, soukromé, státní, církevní
- podle koncepce vyučování a učení: tradiční a experimentální typ školy
- podle dominující ideologie

Klima školy je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků vzdělávání v dané, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho jejich vzájemná komunikace a sociální vztahy, stejně tak jejich vnímání prostředí, prožitky a emoce a další sociální a psychické procesy, které děje v této škole vyvolávají (Čapek, 2010, s. 134).

Mareš (2003, s. 37 – 38) předpokládá, že klima školy je:

- jev, na jehož vzniku, fungování a proměnách se výrazně podílejí tito aktéři: vedení školy, učitelský sbor, učitelé jako skupiny a jednotlivci, školní třídy, žáci jako skupiny a jednotlivci, ostatní pracovníci školy, rodiče, představitelé státní správy
- subjektivně vnímaný, prožívaný a hodnocený jev
- jev dlouhodobého charakteru, dynamicky se měnící v čase
- jev, který můžeme zkoumat na několika úrovních, např. na úrovni jednotlivých aktérů (každý může klima posuzovat podle jiných kritérií, například pozitivní klima z pohledu žáka a učitele může být velmi rozlišné)
- jev, který můžeme zkoumat v jeho různých podobách
- jev, který ze systémového pohledu sestává z různých prvků, které nejsou stejně důležité a lze je hierarchicky uspořádat
- jev, který můžeme chápat jako nezávisle proměnnou a zkoumat její dopady na aktéry anebo jako závisle proměnnou, když se snažíme zavádět ve škole určité změny, provádět cílené intervence.

1.1.1 Pozitivní klima školy

Pozitivní klima je velmi individuální pojem. Pro každého může být pozitivní něco jiného a záleží tak na osobním názoru, vlastnostech a požadavcích jednotlivců.

Pokud neznáme nároky na pozitivní klima, pak nemůže škola efektivně fungovat. Grecmanová (2008, s. 19) popisuje pozitivní klima školy očima učitelů a žáků.

Z hlediska žáků přispívá k pozitivnímu klimatu:

- umožnění objevení učiva, které žáky zajímá a baví
- požadavky kladené na žáka jsou přizpůsobeny jeho osobnosti a schopnostem
- jistota, že bude pochopen a akceptován
- možnost dosažení úspěchů
- pocit bezpečí a svobody

Z hlediska učitelů je pozitivní školní klima chápáno jako:

- pracoviště, na kterém učitel rád pracuje, setkává se a spolupracuje se žáky, rodiči a ostatními pedagogy
- místo, kde zažívá úspěch ve svém pracovním oboru a pocit seberealizace, pocit svobody a samostatnosti

Hoy a Feldman in Mareš (1998, s. 48) říkají, že pozitivní klima školy nastává, pokud jsou všechny její složky (institucionální, manažerské a technické) v harmonii. V takové škole panují zdravé vztahy mezi učiteli, vedením školy a administrativními pracovníky.

Jestliže tato harmonie nastává, vede klima školy k intelektuálnímu a emočnímu rozvoji žáků.

1.2 Klima třídy

Třída je pro každého žáka uzavřený svět, kde žije se svými spolužáky a také s učiteli a dalšími pedagogickými pracovníky. Pro dítě může být třída jako druhý domov, kde tráví několik hodin svého života. Je to místo, kde může najít nové kamarády, naučit se novým věcem, stát se vzdělaným člověkem. Třidu lze označit několika způsoby může to být místnost, kde se žáci denně scházejí, ale i sociální skupina, která se dělí na menší skupiny. Klima třídy

utváří několik subjektů: třída jako celek, jednotliví žáci, učitelé, kteří třídu navštěvují, ale také je klima třídy ovlivněno klimatem školy. Lašek (2001, s. 13) uvádí že: „Třída může žáka podporovat ve výkonech, dá mu možnost zažít úspěch před ostatními, stejně jako neúspěch, naučí jej kooperovat i klikařit, spolupracovat i podvádět. Třída je svébytným a v jistém smyslu neopakovatelným seskupením individuí, konsistujících se osobností a originální sociální konfigurací žáků v sociometrickém smyslu slova. Proniknout do jejího vnitřního „neviditelného“ života je obtížné: pro poznání světa školáka je to však nezbytné.“

Samostatné klima třídy pak ovlivňuje několik faktorů a to jak učitelé, tak i žáci. Klima třídy je dlouhodobý jev, avšak není pravidlem, že se nemůže aktuálně měnit podle určitých situací, které se ve třídě odehrávají např. úmrtí spolužáka aj. Existuje i klima, které učitelem ovlivněno není, takové klima vzniká např. o přestávkách nebo volných hodinách. V historii můžeme sledovat určité taxonomie, které se snažily o určité hierarchické souvislosti. Tagiuri a Anderson in Mareš (2001, s. 568 – 569) rozlišuje čtyři úrovně:

1. ekologie
 - charakteristika budovy, v níž se výuka odehrává
2. prostředí
 - charakteristiky učitelů (délka praxe, platové zařazení, apod.)
3. sociální systém (skupinové charakteristiky)
 - vztahy mezi klíčovými účastníky
 - sociální komunikace
 - podíl na rozhodování
 - příležitost k účasti na sociálním dění ve skupině
4. kultura
 - hodnoty a hodnotové systémy, jež účastníci považují za významné
 - učitelova angažovanost na rozvoji žáků
 - důraz na kooperaci
 - důraz na činnosti související se školou
 - očekávání účastníků

Na druhé straně Knowles in Mareš (2001, s. 569) rozlišuje sedm úrovní:

1. podmínky klimatu
 - a) fyzikální prostředí
 - architektonické koncipování učebny a způsob jejího vybavení

b) psychologické prostředí

- vzájemné respektování účastníků
 - spolupráce účastníků
 - možnost vzájemného spolehnutí
 - vzájemná podpora, pomoc
 - otevřenost a autentičnost jednání
 - potěšení a radost ze společenství
 - humánnost, lidskost v jednání
2. zaangažovanost žáků na společné tvorbě plánů
 3. zaangažování žáků na diagnostice vlastních potřeb
 4. zaangažování žáků na definování cílů učení
 5. zaangažování žáků na návrhu postupů při učení
 6. pomoc žákům uskutečňovat navržený postup učení
 7. zaangažovanost žáků na hodnocení průběhu a výsledků vlastního učení

Spilková (2003, s. 343) uvádí, že klima třídy je souhrn zahrnující interpersonální vztahy, komunikaci a interakci mezi učitelem a žáky ve třídě, dlouhodobější sociálně emocionální ladění a relativně ustálené způsoby jednání, které jsou založeny na implicitních či explicitních hodnotách a pravidlech třídy.

1.2.1 Dělení klimatu třídy

Existuje několik dělení třídního klimatu. V této práci nastíníme dva typy dělení klimatu třídy nejprve podle Prokopa (1996, s. 37-38), který stanovil dvě základní hlediska rozdělení klimatu:

1. Podle pocíťované atmosféry – interakce mezi učitelem a žáky
 - klima vřelé, příznivé – žáci v takovém prostředí cítí, že učitel je k nim příznivě nakloněn a v případě potřeby se jim věnuje ve svém volném čase.
 - klima studené, chladné – učitel se koncentruje na uspokojení vlastních potřeb, žák se cítí být pouze nutným prostředkem, nebo dokonce překážejícím elementem procesu výuky.

2. Podle rozdělení moci ve třídě

- autoritativní klima – zde jsou důležitá rozhodnutí přijímaná učitelem.
- demokratické klima – důležitá jsou rozhodnutí přijímaná celým kolektivem.

Mareš (2007, s. 570) dělí klima třídy podobně jako klima školy dle několika hledisek

Hledisko	Typy
Podle stupně školy	klima třídy v mateřské škole, klima třídy na prvním stupni základní školy, klima třídy na druhém stupni základní školy, klima třídy na střední škole, klima ve studijní skupině na vysoké škole
Podle typu školy	klima třídy na gymnáziu, klima třídy na střední odborné škole, klima třídy na středním odborném učilišti, klima třídy na státní/nestátní škole
Podle koncepce výuky	klima třídy v tradiční škole, klima třídy v alternativní škole
Podle zvláštností žáků	klima třídy, v níž dominují běžní, neproblémoví žáci, klima třídy, kde učitel musí pracovat s problémovými žáky, klima třídy podle převládající orientace žáků
Podle zvláštností vyučovacích předmětů	klima při naukových předmětech, klima při výchovách
Podle zvláštností prostředí, v němž se výuka odehrává	klima v tradiční učebně klima při laboratorní výuce
Podle zvláštností učitelů	klima třídy, v níž vyučuje začátečník, nováček, klima třídy, v níž vyučuje zkušený učitel, klima třídy, v níž vyučuje vynikající učitel, klima třídy, v níž vyučuje zdravý učitel, - klima třídy, v níž vyučují učitelé s rozdílnými vyučovacími styly

Tab. č. 1 – Typy třídního klimatu

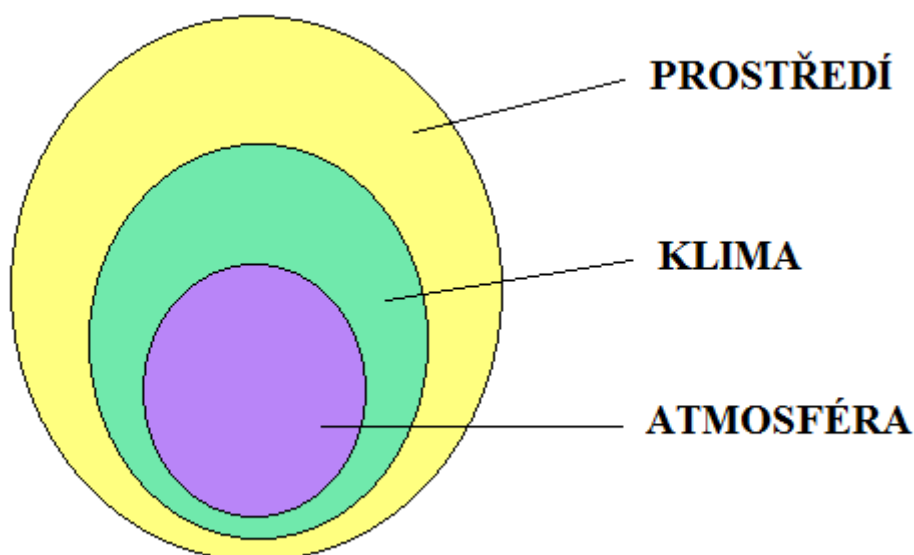
1.2.2 Prostředí x atmosféra

V souvislosti s klimatem třídy přiblížíme pojmy, které jsou s klimatem často zaměňovány.

Prostředí podle Havlínové (1994, s. 29-30) tvoří jednotlivé dimenze: ekologická (materi-

ální a estetické aspekty školy), společenská (osoby a skupiny osob, mající se školou něco do činění, jejich kvality a kompetence), sociální (způsob komunikace a kooperace mezi skupinami a uvnitř skupin osob, které patří do školy), kulturní (hodnotové vzory, normy, systémy víry, poznávací a hodnotící postupy, veřejné mínění, odborné kompetence a symboly, které ve škole existují).

Atmosféra je proměnlivý, krátkodobý jev, závislý na určitých situacích. Atmosféra se může měnit během dne, vyučovací hodiny. Jako ukázka může sloužit např. atmosféra ve třídě po úraze, po sdělení dobré zprávy, suplování učitelem, kterého žáci nemají v oblibě. Lašek (2001, str. 41) přehledně zobrazuje vztahy mezi pojmy prostředí, klima a atmosféra.



Obr. č. 1. Vazby mezi prostředím, klimatem a atmosférou

1.3 Využití poznatků o klimatu třídy

Určení klimatu třídy je důležité především pro třídní učitele. Na základě zjištění pak mohou se třídou pracovat tak, aby se klima třídy zlepšilo. Ovšem je to dlouhodobý proces. Mareš (2001, s. 574) popisuje šest způsobů jak využít získané výsledky:

První možností je popis stavu klimatu z pohledu žáků. Výsledky popisují, jak vnímají klima třídy žáci. Druhou možností je porovnávání názorů žáky s názory učitelů, kteří v dané třídě vyučují. Vybraný dotazník vyplní jak učitel, tak i žáci a získané informace slouží k vyhodnocení jejich pohledu na klima třídy. Další možností je porovnání žákovských přání s aktuálním stavem. Určuje se nejprve preferovaný stav a s časovým odstupem pak stav

aktuální. Tomuto zjištění slouží dotazník Naše třída. Čtvrtou možností je zjišťování rozdílů v ovlivňování klimatu různými učiteli. Pátou možností je zjišťování rozdílů mezi školami. Například rozdíl mezi školami tradičními a alternativními, nebo školami ve městě a na vesnici. Šestá možnost je, jak klima konkrétní třídy, působí na osobnost žáků a učitelů, jak ovlivňuje prospěch a chování žáků, jak ovlivňuje účinnost pedagogické práce učitelů.

2 MĚŘENÍ KLIMATU VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Měření klimatu třídy je velmi důležité a nápomocné pro dobré vztahy ve třídě. Mareš a Křivoláký (1995) rozlišují těchto sedm přístupů ke zkoumání klimatu školní třídy:

Sociometrický přístup. Objektem studia je školní třída jako sociální skupina, nikoli učitel. Badatele zajímá strukturování a restrukturování třídy, vývoj sociálních vztahů a jejich vliv na rozvoj dispozic žáků. Diagnostickou metodou je sociometricko-ratingový dotazník (SORAD). Nezávisle proměnnou bývá koheze třídy, integrovanost třídy, sympatie mezi žáky ve třídě a vliv žáků ve třídě. Závislou proměnnou bývá školní úspěšnost žáků, školní výkonnost jednotlivců i třídy jako celku, chování žáků i chování celé třídy. Zejména třídní učitel by měl umět sociometrii používat.

Organizačně – sociologický přístup. Objektem studia je školní třída jako organizační jednotka a učitel jako řídicí pracovník. Badatele zajímá rozvoj týmové práce v hodině, redukování nejistoty žáků při plnění úkolů. Diagnostickou metodou je standardizované pozorování průběhu pedagogické interakce. Nezávisle proměnnou bývá širě používaných technologických vyučovacích přístupů, míra delegování pedagogické autority na žáky, prostor pro komunikaci mezi žáky navzájem. Závisle proměnnou bývá výkonnost třídy jako celku, přírůstek žakovských výkonů v konkrétních vyučovacích předmětech.

Interakční přístup. Objektem studia je školní třída a učitel. Badatele zajímá interakce mezi učitelem a žáky v průběhu vyučovací hodiny. Diagnostickou metodou je standardizované pozorování, metody interakční analýzy typu tužka – papír, později metody počítačové, audiovizuální nahrávky interakce, jejich popis a rozbor. Nezávisle proměnnou bývá přímé a nepřímé působení učitele. Závislou proměnnou bývá výkonnost třídy, výkonnost žáků, postoje žáka, efektivita učitelovy práce.

Pedagogicko – psychologický přístup. Objektem je školní třída a učitel. Badatele zajímá spolupráce ve třídě, kooperativní učení v malých skupinách. Diagnostickou metodou je např. posuzovací škála. Nezávisle proměnnou je vzájemná sociální závislost žáků, sociální podpora žáků, žakovské sebepojetí. Závislou proměnnou bývají výkonnost celé třídy a jednotlivých žáků, postoje žáků k učivu, žakovské připisování příčin v případě úspěchu a neúspěchu.

Školně – etnografický přístup. Objektem studia je školní třída, učitelé a celý přirozený život školy. Badatele zajímá, jak klima funguje, jak jej vnímají, hodnotí a svými slovy po-

pisují jeho aktéři. Zajímá ho sociokulturní konstruování klimatu. Diagnostickou metodou je zúčastněné pozorování, kdy badatel pobývá ve škole řadu měsíců či roků. Vede rozhovory s učiteli a žáky, nahrává si jejich formulace, přepisuje do protokolů a analyzuje je. U tohoto typu výzkumů se z principu nedá uvažovat o závisle a nezávisle proměnných, neboť etnograf nevstupuje do výzkumu s předem definovanými proměnnými, s rigorózním výzkumným projektem, a přesto bývají jeho výsledky zajímavé a inspirující.

Vývojově – psychologický přístup. Objektem studia je žák jako osobnost a školní třída jako sociální prostředí, v němž se má osobnost rozvíjet. Badatel se zajímá o ontogenezi žáků v období prepuberty a puberty, zejména v období 5. – 8. ročníku školní docházky. Používá soubor různorodých diagnostických metod. Nezávisle proměnnou bývá učitelovo řízení vyučovací hodiny, postupy ukázkující žáky, individuální přístup k žákům, učitelův způsob hodnocení žáků, vzájemné vztahy učitel – žáci, žákovská potřeba autonomie a sebezvýjení, morální a konvenční autorita dospělých. Závislou proměnnou bývá školní neúspěšnost, nezájem žáků o školu, negativní vnitřní motivace pro učení, žákovo snížené sebezpojetí, naučená bezmocnost, zhoršené mentální zdraví.

Sociálně – psychologický a environmentalistický přístup. Objektem studia je školní třída chápaná jako prostředí pro učení, žáci dané třídy a vyučující, kteří v této třídě působí. Badatelé se zajímají o kvalitu klimatu, jeho strukturní složky, aktuální podobu klimatu i podobu, která sice není, ale aktéři by si přáli, aby taková byla. Diagnostickou metodou jsou posuzovací škály, které vyplňují sami účastníci. Zachycují v nich své vidění klimatu, své postoje, subjektivně zbarvené názory, svá očekávání. Nezávisle proměnné se dají s určitým zjednodušením shrnout do tří skupin: vzájemné vztahy mezi aktéry, možnost osobního rozvoje, udržování i změny daného systému. Závisle proměnné obvykle tvoří: školní výkonnost třídy jako celku i jednotlivých žáků, postoje žáků k učení apod.

Pomocí těchto přístupů můžeme poznávat a následně i pozitivně ovlivňovat klima ve třídě.

2.1 Metody měření klimatu ve školním prostředí

Abychom mohli s klimatem třídy pracovat, zjišťovat ho a pozitivně ovlivňovat musíme toto klima nejdříve diagnostikovat. Klima je dlouhodobý jev proto musíme zjišťovat a měřit jak jeho počáteční stav tak i jeho aktuální stav během jeho vývoje. Klima školní třídy lze měřit pomocí různých metod, kterých existuje nepřeberné množství.

Klima třídy můžeme diagnostikovat kvalitativním, kvantitativním a smíšeným přístupem.

2.1.1 Možnosti diagnostiky klimatu

Pozorování

Používá se především v malém výzkumném vzorku, popřípadě u jednotlivců. Zkušený pozorovatel může díky této metodě zmapovat atmosféru ve třídě, eventuálně zjistit nežádoucí patologické jevy, které mají dopad na sociální klima třídy

Metody měření popisují a rozdělují Čáp a Mareš (2007, s. 592) takto:

- **Nestandardizované pozorování**

Nezávislý pozorovatel prochází školou a seznamuje se s jejím prostředím, vybavením, všímá si jednání žáků, učitelů případně dalších zaměstnanců školy. Vytváří si svou osobní představu o klimatu. Zdroje, z nichž čerpá, jsou ovlivněny:

- časovým vzorkem
- událostmi, které viděl
- jeho osobností (zkušenosti)

- **Standardizované pozorování**

Nezávislý pozorovatel přichází do školy s cílem pozorovat předem definované aspekty dětí ve škole. Je vyškolen na svou činnost. Tyto postupy většinou volí školní inspekce. Tento metodický postup se opírá o tyto předpoklady:

- klima posuzuje nezávislý pozorovatel
- pozorování jevů, které jsou dobře pozorovatelné, měřitelné a hodnotitelné

- **Zúčastněné pozorování**

Badatel dlouhodobě pobývá ve škole a stává se součástí školního života. Sleduje dění ve škole „zevnitř“.

Rozhovor

Rozhovor může být realizován s žáky, učiteli i vedením školy. Při zkoumání klimatu se většinou jedná o standardizovaný rozhovor, který je doplněn o další otázky, které se můžou měnit, aby rozhovor nepůsobil jako výsledek. Návrh tvoření rozhovoru podle Řezáče (1998, s. 228) vypadá takto:

- promyšlení otevřených otázek (navázání kontaktu s ohledem na prostředí a zvláštnosti respondenta)
- odlišení jednotlivých tematických okruhů rozhovoru
- dodržení „trychtýřovitého pořadí otázek tzn. strukturovat otázky tak, aby vycházely od nových obsahů ke starším, aby byla usnadněna výbavnost paměti, od obecného ke konkrétnímu
- promyšlení závěrečné etapy, ukončení rozhovoru
- promyšlení způsobu registrace rozhovoru
- promyšlení způsobu vedení rozhovoru

Dotazník

Jde o dotazníky, kdy délka dotazníku je mezi 20 až 40 otázkami. Velkou výhodou dotazníků je zjištění rozsáhlého počtu respondentů v poměrně krátkém časovém úseku. V praxi může učitel dotazník vytvořit sám a tak se zaměřit na jev, který ho zajímá. Druhou možností je standardizovaný dotazník, který zkoumá obecnější jevy z širšího pohledu. Lašek (2001, s. 53 – 115) shrnuje nejznámější standardizované dotazníky:

- **MCI (My Class Inventory)**

Autory této metody jsou B. J. Fraser a D. L. Fisher. Lašek tuto metodu nazval Naše třída, je určena pro žáky 3. – 6. tříd základních škol. Sleduje kvality: soudržnost, třenice, spokojenost, obtížnost úkolů a soutěživost. Dotazník je složen z 25 výroků, na které respondenti odpovídají ano – ne.

- **CES (Classroom Environment Scale)**

Tato metoda patří mezi nejužívanější dotazníky, zjišťující klima třídy. Vytvořili ji E. J. Trickett a R. H. Moose. Tato metoda je určena především pro 2. stupeň základní školy a školy střední. Česká verze dotazníku se skládá z 24 uzavřených dichotomických položek. Nezkrácena (originální) verze pak obsahuje 90 položek.

- **CCQ (Communication Climate Questionnaire)**

Autorem je L. B. Rosenfeld. Měří komunikační klima, vytvářené učitelem ve středoškolské a vysokoškolské třídě. Dotazník obsahuje 17 výroků. Respondent vyjadřuje svou míru souhlasu na pětipoložkové škále.

- **KLIT**

Poprvé byl aplikován v roce 2002 Laškem a Zemanovou. Dotazník je určen pro žáky 2. stupně základní školy a celé střední školy. Dotazník obsahuje 27 výroků, které se zaobírají třemi oblastmi, tvořící klima třídy. Respondent odpovídá pomocí škály Lickertovského typu stejně jako u dotazníku CCQ. Sledované oblasti klimatu třídy: suportivní klima třídy, motivace k negativnímu školnímu výkonu, sebeprosazení. Tento dotazník byl použit i v praktické části této práce, s jeho výsledky se tedy seznámíme níže.

Sociometrie

„Sociometrií rozumíme soubor specifických výzkumných postupů, které slouží ke zjišťování, popisu a analýze směru a intenzity mezilidských vztahů“ (Chrásky, 2007, s. 208) Vyhodnocení sociometrických dotazníků je pomocí sociogramu, který nám shrne vztahy ve třídě. Dle Chrásky (2007, s. 214) rozlišujeme několik typů sociogramů: individuální sociogram, hierarchický osový sociogram, terčový sociogram a dvojrozměrný sociogram. Řezáč (s. 235) nastiňuje, jaké otázky bychom si měli připravit: Kterého spolužáka nebo spolužáky bys pozval na oslavu svých narozenin? Kdybychom na školním výletě spali ve stanech, koho ze svých spolužáků bys vzal do svého stanu?

Metod měření klimatu třídy i školy je velké množství. Mezi nejjednodušší metody bychom mohli zařadit především dotazníky. Jejich zadání a vyhodnocení je velmi rychlé a obsáhne celou třídu či školu. Nejkvalitnější metodou je sociometrie, z jejích výsledků rozpoznáme role a vztahy, které panují mezi žáky.

3 MEZILIDSKÉ VZTAHY VE TŘÍDĚ

Obecně můžeme mezilidské vztahy charakterizovat jako vztahy mezi dvěma a více osobami. V naší společnosti je nemožné žít bez navázání vztahů s ostatními lidmi. Mezilidské vztahy utváříme už od narození a to primárně v rodině. Dále potom v mateřské škole a později i ve škole základní. Každý člověk, se kterým se potkáme, na nás nějakým způsobem působí.

Hartl a Hartlová (2000, s. 317) charakterizují termín mezilidský jako uskutečňovaný mezi lidmi a termín vztah popisují jako působení mezi dvěma a více jevy, objekty nebo osobami a dále je dělí podle určitých kritérií.

Řezáč (1998, s 87) rozděluje základní formy mezilidských vztahů takto:

- Rivalita
- Soutěžení
- Reciprocita
- Manipulace

Fáze vývoje mezilidských vztahů

Mezilidské vztahy vznikají všude, ale než vybudujeme pevný vztah, musí tento vztah projít několika fázemi. DeVito (2008, s. 199) rozděluje fáze vztahů do šesti fází. V první fázi dochází ke dvěma typům **kontaktu**. Nejprve ke kontaktu vjemovému, kdy zjišťujeme první informace o osobě (pohlaví, přibližný věk). Následně nastává interakční kontakt. Tato fáze je velmi krátká, trvá obvykle 4 minuty, než se rozhodneme, zda ve vztahu dále pokračovat. Při prvotním kontaktu dochází k nebezpečí halo efektu. Další fází je **zapojení**, kdy testujeme druhou osobu a zčásti odhalujeme sami sebe. Třetí fází je **důvěrnost**, zde dochází k rozvoji vztahu. Více se upínáme na druhého a zakládáme vztah. Fáze důvěrnosti můžeme podle De Vita dělit na dvě části a to na interpersonální svazek, kdy máme důvěrný vztah v soukromí. Druhou částí je svazek společenský, který vzniká, pokud tento vztah zveřejníme například před rodinou a přáteli. Další fází je **zhoršení**, kdy se objevuje první pocit nespokojenosti a začínáme vidět budoucnost negativně. Pátá fáze nese název **náprava**. V této fázi se snažíme vztah napravit. Je to stádium nových dohod. Poslední fází je **ukončení**, jde o ukončení a přetržení pout mezi partnery.

Tyto fáze si můžeme převést do školního prostředí, kdy v první třídě přicházíme do kontaktu se svými spolužáky. Poté mezi žáky vzniká důvěrnější vztah – kamarádství. Tento vztah je založen na stejných zájmech a podobnostech, které žáci mezi sebou naleznou. Toto kamarádství během školní docházky postihnout zhoršení. Například změnou povahy v důsledku dospívání a puberty. Následně se můžou kamarádství přerušit z důvodu odchodu na střední školu.

3.1 Struktura třídy

Pro vymezení mezilidských vztahů ve třídě si nejprve definujeme školní třídu. Její skladba, velikost a atmosféra uvnitř třídy hraje roli ve vztazích, které ve třídě panují. Řezáč (1998, s. 160) uvádí, že sociální skupina tedy i třída je tvořena lidmi, kteří jsou navzájem v přímé komunikaci, mají podobné hodnoty, cíle a normy, které respektují. Ve skupině můžeme sledovat rozložení členů ve skupině a vztahy mezi nimi. Toto rozložení vyjadřuje, jaký vztah mají členové skupiny a jaký je jejich skupinový život. Jde o určitou hierarchii rolí, která je učena mírou sociální přitažlivosti, mírou prestiže, způsobem sebeprosazování a podílem na dosahování skupinových cílů.

Role	Charakteristika
Alfa	Neformální vůdce skupiny, obvykle nejaktivnější člen, imponující a akceptovaný většinou členů skupiny
Beta	Tzv. expert, mající specifické předpoklady k navrhování, či alespoň tvořivému rozvíjení variant řešení prezentovaných vůdcem skupiny
Gama	Většina členů skupiny, spíše pasivní a přizpůsobiví, podléhající nebo se identifikující s vůdcem
Omega	Outsider skupiny, okrajová pozice, ve skupině spíše neoblíben
P	Obětní beránek, obvykle symbolický představitel nepřátelské skupiny

Tab. č. 2 - Rozdělení podle Řezáče (1998, s. 165)

Pojem atmosféra vyjadřuje situační, emoční naladění. Kollárik in Řezáč (1998, s. 171) rozlišuje tři dimenze, které charakterizují atmosféru skupiny: dimenze vztahová, dimenze osobního růstu a dimenze udržování a změny systému.

3.2 Rozvoj vztahů

Pro rozvoj vztahů ve třídě je důležitá atmosféra, která v dané třídě panuje. Toto atmosféru ovlivňuje několik činitelů, mezi nejvýznamnější patří žáci a učitelé. Jde o mezilidské vztahy ve třídě, které jsou ovlivněny i klimatem třídy. Pokud jsou tyto vztahy pozitivní, dochází k motivaci žáků a lepším výsledkům ve škole.

Vývoj vztahů ve třídě

„Vztah se stává jednou z podmínek efektivity činnosti a činnost jednou z podmínek adekvátního utváření (určitého) meziosobního vztahu.“ (Řezáč, 1998, s. 79) Třída se vyvíjí již od prvního ročníku a v průběhu školní docházky se vztahy mezi žáky rozvíjí, upravují a kamarádské vztahy tak uspokojují i základní lidské potřeby. Čačka (2000, s. 175-177) popisuje vývoj vztahů ve třídě během prvních čtyř ročníků základní školy. V prvním ročníku je struktura podobná jako u skupin předškolního věku. Schází zde pevná vnitřní struktura. Třída je spojena především věkovou stejností. Druhý ročník se vyznačuje utvářením skupinek. Většinou se jich ve třídě vyskytuje 5-7 tyto skupiny mezi sebou spíše soupeří. Děti se začínají selektovat a je možné rozpoznat vůdcovské povahy. Od třetí třídy lze sledovat členitější skupinová struktura a jednota neboli „duch třídy“. Ve čtvrtém ročníku můžeme rozpoznávat užší přátelské vztahy. Dále Čačka (2000, s. 177) uvádí dva typy vztahů, které mají spíše negativní účinek a to:

- vztah symbiotický – složený z tělesně slabšího ale rozumově nadaného žáka se silnějším spolužákem. Tento vztah blokuje samostatné myšlení jednoho a schopnost obrany u druhého žáka.
- vztah parazitický – vzniká tehdy, pokud si silnější žák násilím ať už psychickým či fyzickým vynucuje pomoc při školních povinnostech.

3.2.1 Vztah žák – žák

Podle Pedagogického slovníku (Průcha 2013, s. 374) jde o mezilidský vztah, kterým je ovlivněn žákův vývoj ve škole a to jak učení tak i chování. Měřit tento vztah můžeme na-

příklad prostřednictvím sociometrie například již zmiňovaný dotazník SO-RA-D. Čapek (2010, s. 81) se domnívá, že tento vztah je dále ovlivněn participací žáků na výuce. „Aktivní účast žáků v procesu výuky a v procesech rozhodování o záležitostech školního života, které se jich bezprostředně týkají.“ (Čapek, 2010, s. 81) Jde především o participaci žáků na řízení školy ve formě různých žakovských samospráv, studentských rad, studentských senátů atd. Čapek (2010, s. 8) uvádí participaci žáků na pravidlech. Jistá pravidla předavším ty, daná školním řádem se měnit nedají, ale osvojování pravidel, které si žáci vytvořili sami je daleko jednodušší a vytváření těchto pravidel slouží ke kooperaci žáků. Různí autoři uvádí, způsoby jaké pravidla ve třídě zavést všichni se ale shodují na tom, že by jich nemělo být mnoho, aby si je žáci dobře zapamatovali. Pravidla musí dodržovat žáci i učitelé bez rozdílu. Dále musí být od začátku jasný trest, který následuje po nedodržení pravidel.

3.2.2 Vztah učitel – žák

Stejně jako u vztahu žák – žák jde o vztah mezilidský. Dále pedagogický slovník (Průcha, 2013, s. 374) uvádí, že tento vztah je ovlivňuje průběh a výsledky vyučování, kvalitu spolupráce a emocionální a motivační aspekty. Tento vztah je dán:

1. Obecně sociálními rolemi a statusy
2. Konkrétními zvláštnostmi obou aktérů, věkem, osobnostními rysy, postoji, očekáváními

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

Praktická část je zaměřena na zjištění klimatu třídy na druhém stupni základní školy. Nejdříve vymezíme výzkumný problém, stanovíme cíle a hypotézy výzkumu. Popíšeme metody výzkumu a zpracování dat. Následně analyzujeme a vyhodnotíme dotazníky prostřednictvím stenových norem. Poslední částí bude ověření hypotéz a vyvozené závěry výzkumu.

Bakalářská práce se zabývá vztahy ve třídě a třídním klimatem. Dále zjišťuje, jak působí vztahy ve třídě na žáky, jak je vnímají, jak vnímají sami sebe a jaká je jejich schopnost začlenit se do kolektivu. Výzkumný problém jsme stanovili takto:

Výzkumný problém

Jaký je stav třídního klimatu na 2. stupni základní školy?

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit stav klimatu na 2. stupni a jak žáci toto klima vnímají.

Díličními cíli výzkumu jsou:

- Zjistit jaká je spolupráce mezi žáky
- Zmapovat vztahy ve třídě
- Zjistit jak žáci vnímají sami sebe
- Zjistit zda dívky a chlapci vnímají klima třídy rozdílně

4.1 Realizované výzkumy

Pro přehlednost si nejprve připomeneme definici klimatu třídy. Přestože je vysvětlen v teoretické části, z důvodu snadnější orientace si tento pojem krátce shrneme.

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 125) definuje klima třídy jako sociálně-psychologickou proměnou, kterou tvoří postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů na to, co se ve třídě odehrálo.

B.J. Fraser, D. L. Fisher (1986), Austrálie : My Class Investory přepracován Janem Laškem

Cílem je proniknout do života ve třídě, výsledky poté slouží učitelům k zásahu do klimatu třídy a jeho zlepšení. Dotazník má 2 formy a to aktuální a preferovanou. Dotazník zjišťuje spokojenost ve třídě, třenice ve třídě, soutěživost ve třídě, obtížnost učení, soudržnost třídy.

Výzkumný soubor: 863 žáků 24 tříd v České republice (408 chlapců a 455 dívek)

Výzkum zjistil následující výsledky:

- statisticky významné rozdíly mezi aktuálním a preferovaným klimatem
- statisticky významné rozdíly mezi chlapci a dívkami v oblastech třenice, soutěživost a soudržnost
- u chlapců byly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi aktuálním a preferovaným klimatem ve čtyřech proměnných kromě soutěživosti
- u dívek byly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi aktuálním a preferovaným klimatem ve všech pěti sledovaných proměnných

Mezi další výzkumy v oblasti třídního klimatu můžeme zařadit

Lawrence B. Rosenfeld, 1983. Communication Climate Questionnaire

Cílem je zjistit ideální komunikační klima a jak toto klima ovlivňuje učitel. Dále zda toto klima vnímají jinak dívky a chlapci. Zkoumáno bylo klima defenzivní a suportivní

Výzkumný soubor: 924 studentů (368 chlapců a 556 dívek)

Výzkum zjistil následující výsledky:

- komunikační klima nezávisí na pohlaví učitele
- kvalita klimatu závisí na věku, praxi a na předmětu, který učí daný učitel
- rozdíl v posuzování ideálního klimatu chlapci a dívkami nebyl zjištěn
- dívky i chlapci preferují suportivní klima

4.2 Terminologie výzkumného šetření

Klima třídy „označuje jevy dlouhodobé, typické pro danou třídu a daného učitele po několik měsíců či let. Jeho tvůrci jsou: žáci, celé třídy, skupinky žáků v dané třídě, jednotliví

žáci, dále soubor učitelů vyučujících ve třídě a konečně učitelé jako jednotlivci“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 568)

Vztahy ve třídě „Důležitý je vzájemný vztah učitelů a žáků, který musí být založen na důvěře, vzájemném respektování, prostoru pro názory všech, důslednosti v práci a plnění úkolů, na objektivnosti hodnocení, na vnášení aktivních prvků demokracie do života škol, na přenášení většího podílu odpovědnosti za vlastní jednání na žáky.“ Šimoník (2005, s. 15)

4.3 Výzkumné otázky a stanovení hypotéz

V bakalářské práci se zaměřujeme na výzkum třídního klimatu. Zájmem empirické části je především to, jaké je klima třídy a jak fungují mezilidské vztahy. Pro zpracování praktické části jsme zvolili kvantitativní výzkum.

Požadavkem výzkumu je zjistit zda jsou žáci ve třídě spokojeni, jaké panují ve třídě vztahy a jaké je ve třídě klima. Proto jsme zvolili následující výzkumné otázky. U otázek relačních jsme stanovili hypotézu. „V klasických (kvantitativně orientovaných) výzkumech ověřujeme hypotézy o vztazích mezi jevy.“ Chráska (2007, s. 69)

Výzkumná otázka	Typ výzkumné otázky	Hypotéza
Jaké klima třídy panuje na 2. stupni základní školy?	deskriptivní	
Jak žáci ve třídě spolupracují?	deskriptivní	
Jak vnímají vztahy v jednotlivých třídách?	relační	H1: Mezi jednotlivými třídami existuje rozdíl ve vnímání vztahů.
Vnímají klima třídy rozdílně děvčata a chlapci?	relační	H2: Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na klima třídy existuje rozdíl.

Tab. č. 3 - Stanovené výzkumné otázky a hypotézy

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem jsme zvolili konkrétní školu a to Základní školu Kašava. Tuto školu jsme vybrali z důvodu velmi dobré spolupráce, vstřícného přístupu a ochoty, kterou škola prokázala. Vedení školy se aktivně zajímá o výsledky této bakalářské práce.

Jedná se o menší školu, kterou navštěvuje celkem 140 žáků, díky tomu v třídách druhého stupně vyučují všechny třídy stejní učitelé. Z toho vyplývá, že všechny třídy ovlivňují ti samí učitelé. Metoda výběru výzkumného souboru je dostupný.

Základní škola Kašava funguje od roku 1947, kdy nejprve měla pouze 4 třídy. V roce 1948 byla škola rozšířena. Nyní je úplná devítiletá škola. Ve třídách je malý počet žáků, ročníky nejsou spojeny. Mezi pravidelné školní aktivity, podporující vztahy a klima třídy, které škola pořádá, patří:

- stmelovací akce pro žáky 6. ročníku
- preventivní akce
- projektové dny zaměřené na ekologii, historii, zdravý životní styl atd.

Výzkumné šetření probíhalo metodou dotazníku KLIT, která bude popsána níže. Šetření proběhlo v lednu 2015 a zadání, informace a případné otázky jsem zodpovídala sama, abychom zamezili případnému nepochopení některých otázek, či nepřesného zadání dotazníků.

Třída	Počet žáků
6. třída	15
7. třída	16
8. třída	13
9. třída	18
Celkem	62

Tab. č. 4 - Charakteristika výzkumného souboru

4.5 Výzkumná metoda

Pro zjištění klimatu třídy jsme zvolili výzkumnou metodu dotazníku. Jak uvádí Gavora (2000, s. 99) „*Tato metoda je vhodná na hromadné získávání údajů. Její nespornou výhodou je rychlé získávání dat při malé investici času.*“

Pro tuto bakalářskou práci jsme využili existujícího dotazníku KLIT, který je určen pro třídy 2. stupně základní školy a školy střední. Poprvé byl tento dotazník aplikován v roce 2002 jeho autorem J. Laškem. Dotazník obsahuje 27 položek, které jsou rozděleny do 3 oblastí klimatu třídy.

Sledované oblasti klimatu třídy:

- suportivní klima třídy (SUPKT) – obsahuje 12 položek, kde žáci popisují vztahy ve třídě a mezi spolužáky, míru kooperace a soudržnosti
- motivace k negativnímu školnímu výkonu (MOTNŠV) – obsahuje 9 položek, žák zde uvádí míru svého zájmu (nezájmu) o školu, tendenci nevynikat, vyhýbat se neúspěchům, nevěřit si
- sebeprosazení (SEPROS) – obsahuje 6 položek – představuje tendenci k jisté individualizaci výkonu, ale i spoléhání na sebe nižší míru kooperace, touhu vyniknout, jednat účinně.

Dotazník zjišťuje stav klimatu třídy v aktuální formě. Přínos a výhody tohoto dotazníku spatřujeme v rychlém a přesném vyhodnocení, které tak může využít například i učitel, který je nový a třídu nezná. Tento dotazník mu přinese obraz o tom, jak vztahy ve třídě vypadají a může pak s nimi dále pracovat. Odpověď na výrok v dotazníku respondenti zaznačili na škále 1 – 4 (silně nesouhlasím, mírně nesouhlasím, mírně souhlasím, silně souhlasím). Tyto výroky se vyhodnocují pod dotazníkem, přiřazením do jednotlivých řádků a sečtením těchto řádků zjistíme hrubé skóre. Skóre se porovnává se stenovými normami. Stenové normy představují nenáhodné, statisticky významné rozdíly v hodnocení klimatu (Lašek, © 2002).

Názornější postup vyhodnocení uvedeme v kapitolách níže. V příloze potom přikládáme celý dotazník.

4.6 Zpracování dat

Při zpracování dat jsme vyhodnocovali každou oblast zvlášť – suportivní klima, motivace k negativnímu školnímu výkonu a sebeprosazení. Každou oblast vyhodnotíme jednotlivě.

Položky dotazníku, patří k oblasti **suportivního klimatu** jsou otázky č. 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 21, 23, 25, 26 a 27.

K oblasti **motivace k negativnímu školnímu výkonu** patří otázky č. 2, 5, 8, 11, 14, 20, 22 a 24.

Otázky číslo 3, 6, 9, 12, 15 a 18 slouží k určení oblasti **sebeprosazení**.

Sten	Supportivní klima třídy	Motivace k negativnímu výkonu	Sebeprosazení
1	18 a méně	13 a méně	10 a méně
2	19-21	14-15	11
3	22-24	16-17	12
4	25-27	18-20	13-14
5	28-32	21-23	15
6	33-37	24-25	16
7	38-40	26-27	17
8	41-43	28-29	18
9	44-47	30-32	19
10	48 a více	33 a více	20 a více

Tab. č. 5 - stenové normy pro KLIT

Hrubé skóre, které bylo z těchto jednotlivých oblastí vypočítáno, následně porovnáváme se stenovými normami. Pokud je stenová hodnota od 1 do 4 u sledovaných oblastí, mluvíme o nízkém výskytu (SUPKT, MOTNŠV, SEPROS), 7 – 10 pak znamená stoupající nadprů-

měr v těchto oblastech. (Lašek, © 2002). Hodnoty v rozmezí 5-6 znamenají průběrný výskyt suportivity, motivace k negativnímu výkonu a sebeprosazení. Názorně ukazuje tyto hodnoty přiložená tabulka č. 5.

5 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT

Při výzkumu bylo osloveno 62 respondentů na druhém stupni základní školy. Konkrétně 15 žáků z 6. třídy, 16 žáků ze 7. třídy, 13 žáků z 8. třídy a 18 žáků z 9. třídy. Z toho bylo 32 chlapců a 30 dívek. Dotazníkové šetření jsem se osobně účastnila a dotazníky po zadání a vyplnění ihned vybírala. Tudíž návratnost dotazníků byla 100%. Jak jsme již popisovali v předchozí kapitole, z každé oblasti dotazníku KLIT jsme spočítali hrubé skóre. Stejný způsob vyhodnocení, byl použit i pro hypotézy. Po vypočítání hrubého skóre a porovnání tohoto skóre se stenovými normami jsme zjistili následující výsledky.

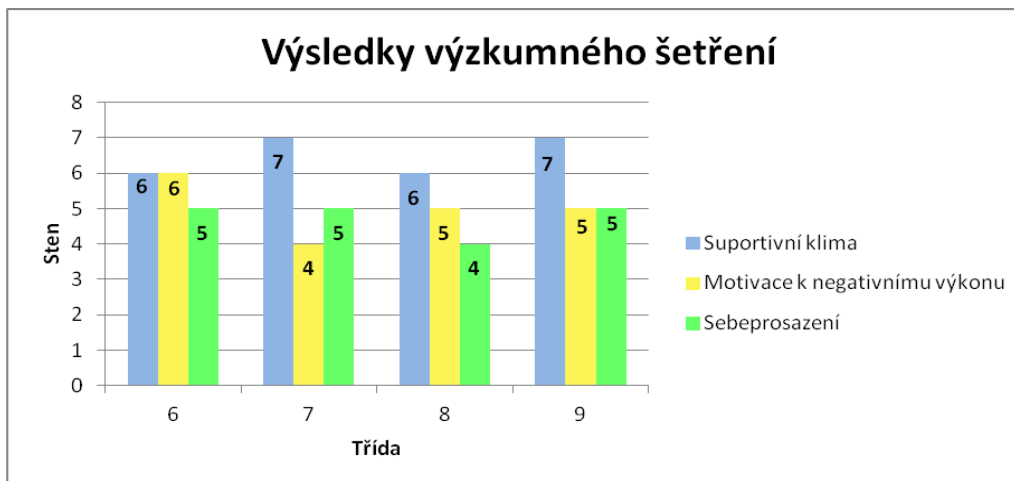
V 6. třídě dosáhl sten hodnoty 6 u oblasti suportivního klima a oblasti motivace k negativnímu výkonu. Můžeme tedy konstatovat, že v této třídě panují vcelku poměrně dobré vztahy. Mezi žáky se projevuje kooperace, což se potvrdilo v oblasti sebeprosazení, kde je průměrný sten 5 a jedná se o nižší průměr, žáci nemají potřebu vyniknout, sami ale raději pracují ve skupině. Motivace k negativnímu výkonu je průměrný sten 6, jedná se o vyšší průměrnou hodnotu, z toho vyplývá, že žáci ve třídě si věří a snaží se.

7. třída v oblasti suportivního klimatu vykazuje sten v hodnotě 7. Žáci této třídy jsou ve třídě spokojeni, vztahy mezi nimi jsou na vyšší úrovni, třída je ochotna se setkávat i mimo školu, žákům této třídy nedělá problém si vzájemně pomoci a zase zde zjišťujeme nižší průměrnou hodnotu prosazení. Třída raději pracuje společně a úkoly zvládá snadněji dohromady než individuálně. Míra motivace k negativnímu výkonu je na hladině 5, z toho vyplývá, že žáci mají částečně o školu zájem a zároveň se snaží na sebe moc neupozorňovat

V 8. třídě sten dosáhl hodnoty 6 v oblasti suportivního klima. Žáci mají chuť udržovat dobré vztahy, zajímají se o svou třídu a mají zájem spolupracovat. Hodnota 5 v oblasti motivace k negativnímu výkonu je průměrná a ukazuje optimální míru spokojenosti ve škole, ve třídě se vyskytují žáci, kteří si věří. V oblasti sebeprosazení sten dosahuje hodnoty 4. Žáci v 7. třídě neradi pracují individuálně, vyhovuje jim práce ve skupinách, aby na sebe neupozorňovali.

Oblast suportivního klima v 9. třídě stenovu hodnotu 7. Z toho vyplývá, že žáci velmi rádi spolupracují ve skupině, a mají zájem o dobré vztahy, které udržují i mimo školu. Oblasti motivace k negativnímu výkonu a sebeprosazení mají stejný průměrný sten 5. Jedná se o nižší průměrnou hodnotu a můžeme usuzovat, že žáci mají částečně o školu zájem, dále

se žáci snaží vyhybat neúspěchům a tak raději pracují ve skupině. Pro jasnější znázornění výsledků jsme vytvořili přehledný graf, který napomáhá pro snadnější orientaci ve výsledcích našeho šetření.

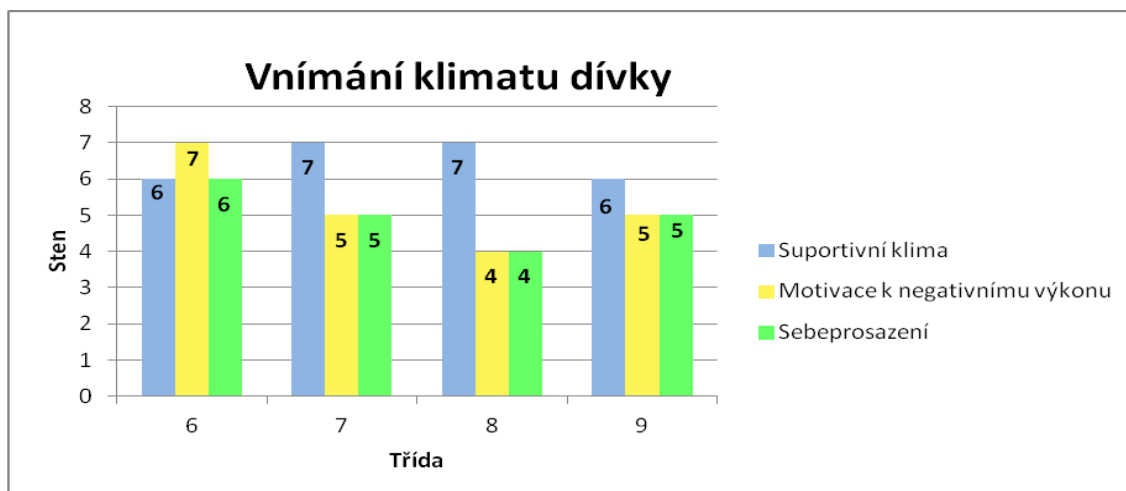


Graf č. 1. Výsledky výzkumného šetření

Dále porovnáváme zda jsou rozdíly ve vnímání klimatu třídy mezi dívkami a chlapci. Jak i níže z grafů můžeme vidět dívky vnímají klima o něco negativněji než chlapci.

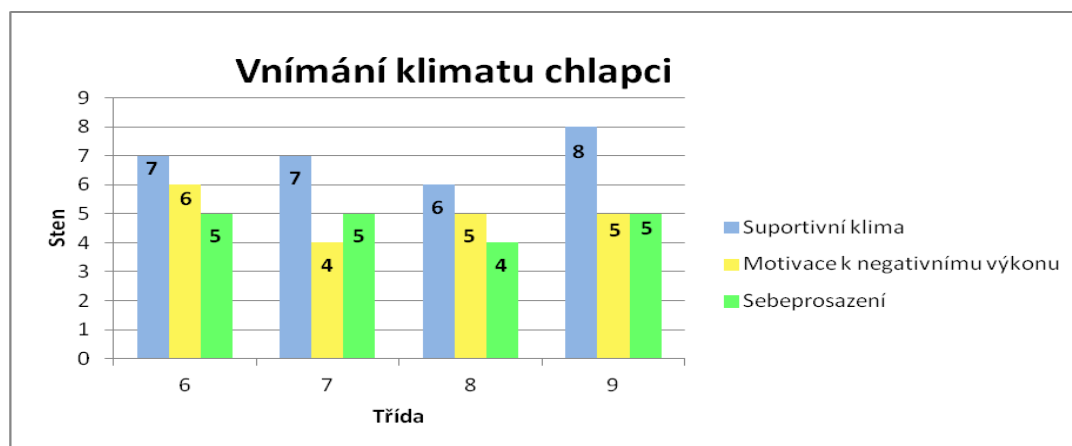
Pokud porovnáme oblast suportivního klimatu chlapci v 6., 7. a 9. třídě vnímají klima třídy pozitivněj. Vztahy, které ve třídě panují jsou podle nich zdravé a dostačující v 9. třídě je rozdíl mezi stenovými normami 2 stupně rozdíl.

Oblast motivace k negativnímu výkonu v 6. a 8. třídě mají dívky vyšší hodnotu než chlapci. V 9. třídě se dívky i chlapci shodují na steně průměrné stenové hodnotě 5.



Graf č. 2 Výsledky dívky

V oblasti sebeprosazení se dívky i chlapci shodují na stejných hodnotách a to v 7., 8. a 9. třídě. Hodnota stenu se zde pohybuje buď v průměru a nebo pod průměrem což znamená, že dívky i chlapci raději pracují společně a nemají potřebu vynikat individuálně.



Graf č. 3 Výsledky chlapci

Za pomoci aritmetického průměru jsme si spočítali průměrné klima na druhém stupni. Pro oblast suportivního klimatu třídy dosáhl sten hodnoty 7. Tato hodnota znamená nadprůměrný výskyt suportivity. Můžeme konstatovat, že žáci na druhém stupni mají mezi sebou dobré vztahy, jsou rádi se svými spolužáky, shledáváme zde i velkou míru spolupráce. Žáci spolu rádi tráví svůj čas a to i jak ve škole tak i mimo ni. V dalších dvou oblastech žáci druhého stupně dosáhli stenové hodnoty 5. Tento výsledek shledáváme jako optimální, respondenti projevují zájem o školu, občas mají úmysl vyhýbat se úspěchům. Dovedou pracovat ve skupině a zároveň pokud je potřeba, jsou schopni individuálně reagovat.

Oblast	2. stupeň ZŠ	Dívky	Chlapci
Suportivní klima	7	6	7
Motivace k negativnímu výkonu	5	5	5
Sebeprosazení	5	5	5

Tab č. 6 – Celkové výsledky (2. st. ZŠ, dívky, chlapci)

V tabulce jsme zaznamenali konkrétní hodnoty vyhodnocení dotazníku KLIT na 2. stupni a průměrné hodnoty dívek a chlapců. Můžeme konstatovat, že hodnocení žáků 2. stupně je totožné s výsledky chlapců.

6 INTERPETACE DAT

V této kapitole se zhodnotíme výzkumné šetření, které jsme prováděli. Praktickou část jsme rozdělili na několik částí, nejprve jsme si vymezili design výzkumu, určili výzkumné otázky a hypotézy, popsali metodu zpracování dat a v neposlední řadě jsme analyzovali výsledky výzkumu, které jsme znázornili grafy a popisy.

Ve výzkumné části bylo zkoumáno 62 žáků 2. stupně základní školy. Tito žáci dosáhli následujících výsledků:

Oblast klimatu	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
SUPKT	6	7	6	7
MOTNŠV	6	4	5	5
SEPROS	5	5	4	5

Tab. č. 7 – Závěrečná interpretace – dosažené výsledky

K výsledkům jsme dospěli za pomoci vyhodnocení dotazníku KLIT, který byl žáky vyplněn. Nejlepších a nejvyšších výsledků dosahovala oblast suportivní klima. Můžeme tedy usoudit, že vztahy na druhém stupni vybrané školy jsou na dobré úrovni. Žáci a učitelé vytváří dobré podmínky pro pozitivní klima třídy, které žákům vyhovuje. Můžeme předpokládat, že zkoumané klima má dobrý vliv na utváření a vývoj vztahů mezi žáky. V důsledku jakých hodnot dosáhla oblast motivace k negativnímu výkonu, by bylo dobré zapracovat na motivaci žáků k lepším výsledkům a výkonům. Žáci se snaží na sebe neupozorňovat, vyhýbají se úkolům a mají strach z překážek. Bylo by vhodné tyto žáky podpořit a vytvořit jim bezpečnější podmínky a místo, kde by se nebáli říct svůj názor. Průměrné hodnoty vyšly také u poslední oblasti a tou je sebeprosazení. Z toho vyplývá, že žákům dané školy chybí odvaha říct svůj názor a prosadit se jako jednotlivec. Žáci raději splynou se skupinou, než aby museli řešit případné problémy sami.

Při ověřování hypotéz, byla jedna hypotéza přijata a jedna vyvrácena. Hypotézu č. 1 – Mezi jednotlivými třídami, existuje rozdíl ve vnímání vztahů - jsme vyvrátili. Je překvapivé, že během 2. stupně se vztahy ve třídách nijak závažně nevyvíjí, ale jsou převážně stejné. Předpokládali jsme, že vyšší ročníky budou vnímat vztahy pozitivněji, to se však nepotvrdilo. Hypotézu č. 2 – Mezi pohlavím respondentů a jejich názory na klima třídy existuje rozdíl – můžeme částečně potvrdit. Jde především o oblast suportivního klimatu. Můžeme

konstatovat, že chlapci vnímají vztahy ve třídě pozitivněji. Rádi se setkávají i mimo školu a ve své třídě jsou spokojeni. Dívky mezilidské vztahy hodnotí o něco negativněji než chlapci. U oblastí motivace k negativnímu výkonu a sebeprosazení je hodnocení u dívek i chlapců stejné a pohlaví nehraje roli v rozhodování.

Na základě interpretovaných dat je navrženo doporučení pro praxi.

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Tato kapitola se zaměřuje na konkrétní doporučení pro zlepšení celkového stavu třídního klimatu. Taktéž doporučení slouží k podpoře mezilidských vztahů, lepší soudržnosti a kooperaci třídy.

- **Třídnické hodiny**

Z praxe je známo, že třídnické hodiny na základních školách se využívají převážně k organizačním problémům. Během takových hodin učitel, či vychovatel řeší absenci nebo výchovné problémy. Dubec (2007, s. 5) spatřuje smysl třídnických hodin v řešení aktuálních problémů třídy. Je to způsob jak předcházet sociálně nežádoucím jevům.

Tyto hodiny by se měly více zaměřit na utváření vztahů, učit žáky spolupracovat, soutěžit, zvládat konflikty a to různými aktivitami. Jak uvádí Zelinová (2007, s. 18) mezilidské vztahy jsou jednou z nejdůležitějších oblastí výchovných činností. Je důležité naučit děti společně řešit problémy. Dále uvádí, že je vhodné užití různých modelových situací, kde se žáci učí chovat se k sobě tolerantně.

Tyto hodiny mohou utvářet žáci společně s učitelem. Jak jsme zmínili v teoretické části, k propojení vztahů může sloužit vytvoření pravidel mimo školní řád. Další průběh hodiny znázorňuje přiložená tabulka podle Dubce (2007, s. 10)

Část hodiny	Smysl dané části hodiny	Použitelné aktivity
Úvodní aktivita	Smyslem těchto aktivit je žáky zklidnit, nebo naopak probudit a naladit na další práci	Zklidňující aktivity: Hádání zvuků, Linie dechu v sobě Způsoby zcitlivění žáků na téma, kterým se chceme zabývat: Jaké s tím mám zkušenosti, scénka, provokace
Aktivita spojená s tématem hodiny: Řešení provozních záleži-	Cílem této aktivity může být zprostředkovat žákům prožitky, které umožňují získání nových	Aktivity pro jednotlivá témata hodin uvedená v levém sloupci.

<p>tostí, seznámení s pravidly a řešení problémů třídy, práce se vztahy ve třídě, rozvoj specifických dovedností, tvorba vlastních projektů, diagnostika ve třídě, zábava</p>	<p>zkušeností. Často se přitom jedná o prožitky, které žáci jinde nemají příležitost získat</p>	
<p>Uzavření hodiny</p>	<p>Význam této části spočívá v upevnění získaných zkušeností a vyjádření toho, co žákům daná hodina „dala“.</p>	<p>Reflexe</p>

Tab. č. 8 – Struktura třídnické hodiny

Tyto hodiny by mohli vést i sociální pedagogové, nebo na nich spolupracovat s třídními učiteli, popřípadě metodiky prevence.

- Další výzkum

- Využití dosavadního výzkumu a rozšířit ho na větší výzkumný vzorek
- Zjistit proč dívky a chlapci vnímají vztahy rozdílně
- Generalizovat výzkum

- Projekty

Projekty mohou žákům pomoci sblížit se a navázat nebo prohloubit vztahy. Bylo vydáno několik příruček pro tyto účely např.:

- Jak zlepšit vztahy v naší třídě (projekt Odyssea)
- Třída v pohodě aneb aktivity pro podporu dobrých vztahů mezi žáky (Šmejkalová, Schmidová)
- Škola? V pohodě! (Koten)

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce na téma Rozvoj mezilidských vztahů a sociální klima třídy bylo zjistit jaké je klima ve třídách na 2. stupni základní školy. Toto téma jsme nejprve zpracovali v teoretické části práce. V úvodu bakalářské práce jsme si položili několik otázek, které jsme se snažili objasnit. Teorie byla rozpracována tak, aby obohatila následný výzkum.

V praktické části zjišťujeme, že klima třídy se nemění v důsledku věku. Což byla jedna z našich hypotéz, kterou jsme díky výzkumu zamítli. Výzkumem se nám naopak potvrdila skutečnost, že dívky vnímají klima třídy rozdílně než chlapci. Ti vnímají vztahy ve třídě jako nadprůměrné. Žákům chybí sebeprosazení, raději pracují v kolektivu, kde nejsou viděni. Celkové výsledky klimatu třídy na 2. stupni základní školy vyšly dle stenových norem průměrně.

Ale spokojíme se s průměrem? Úkolem každého učitele, metodika prevence nebo pedagogického pracovníka, by mělo být nepřetržité posilování mezilidských vztahů. Otázkou zůstává, zda jsou učitelé ochotni a hlavně kvalifikovaní působit správně na třídu, aby utvářeli a rozvíjeli pozitivní klima třídy.

Proto jsme v doporučení pro praxi uvedli několik nápadů jak učitelům pomoci. Jedním z řešení by mohly být povinné třídnické hodiny, které by sloužily k vytváření právě klimatu třídy. Doporučení bylo navrženo pro učitele, pedagogické pracovníky a žáky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČAČKA, Otto. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Masarykova univerzita, 2000, ISBN 80-7239-060-0.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. Psychologie pro učitele. Vyd. 2. Praha: Portal, 2007, ISBN 978-80-7367-273-7.

ČAPEK, Robert. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-2742-4.

DEVITO, Joseph A. Základy mezilidské komunikace. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2018-0.

DUBEC, Michal. Třídnické hodiny. Praha: Odyssea, 2007, ISBN 978-80-87145-20-3.

GRECMANOVÁ, Helena. Klima školy. Olomouc, Hanex, 2008, ISBN 978-80-7409-010-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2000, ISBN 807178303.

HAVLÍNOVÁ, Miluše. Jak měnit a rozvíjet vlastní školu?. Praha: Strom, 1994, ISBN 809-0166-22-9.

HERMOCHOVÁ, Soňa. Skupinová dynamika ve školní třídě. AISIS o. s., 2005, ISBN 80-239-5612-4.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4.

LAŠEK, Jan. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudamus, 2001, ISBN 80-7041-088-4.

LAŠEK, Jan. Dotazník KLIT: měření klimatu školní třídy. 2012. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/586/3766/Dotaznik-KLIT-mereni-klimatu-skolni-tridy>

MAREŠ, Jiří a J. Křivohlavý. Komunikace ve škole. Brno: Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-120-1070-3.

MAREŠ, Jiří. Sociální klima školní třídy: Přehledová studie. online 1998. Dostupné z: http://www.klima.pedagogika.cz/trida/doc/Mares_Klima_tridy.pdf

PROKOP, Jiří. Škola jako sociální útvar. Praha: 1996. ISBN 80-86039-01-3.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. Praha: Portal, 2009, ISBN 978-80-7367-647-6.

ŘEZÁČ, Jaroslav. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, ISBN 80- 85931-48-6.

ŠIMONÍK, Oldřich. Úvod do didaktiky základní školy. Brno: 2005, ISBN 80-86633-33-0.

ZELINOVÁ, Milota. Hry pro rozvoj emocí a komunikace. Praha: Portal, 2007, ISBN 978-80-7367-197-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tab. Tabulka

Obr. Obrázek

s. strana

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBR. Č. 1. VAZBY MEZI PROSTŘEDÍM, KLIMATEM A ATMOSFÉROU.....	18
GRAF Č. 1. VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	38
GRAF Č. 2 VÝSLEDKY DÍVKY	38
GRAF Č. 3 VÝSLEDKY CHLAPCI.....	39

SEZNAM TABULEK

TAB. Č. 1 – TYPY TŘÍDNÍHO KLIMATU	17
TAB. Č. 2 - ROZDĚLENÍ PODLE ŘEZÁČE (1998, S. 165).....	26
TAB. Č. 3 - STANOVENÉ VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	32
TAB. Č. 4 - CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	33
TAB. Č. 5 - STENOVÉ NORMY PRO KLIT.....	35
TAB Č. 6 – CELKOVÉ VÝSLEDKY (2. ST. ZŠ, DÍVKY, CHLAPCI).....	39
TAB. Č. 7 – ZÁVĚREČNÁ INTERPRETACE – DOSAŽENÉ VÝSLEDKY	41
TAB. Č. 8 – STRUKTURA TŘÍDNICKÉ HODINY.....	44

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milí žáci,

jsm studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který bude sloužit ke zpracování mé bakalářské práce s názvem Programy mezilidských vztahů a sociální klima třídy. Dotazník je zadáván anonymně, neexistují špatné ani správné odpovědi, proto se nebojte odpovědět. Získané výsledky budou použity pouze pro účely této práce.

Děkuji za Váš čas věnovaný vyplňování dotazníku

Kristýna Kochánová

Pohlaví	Chlapec	Dívka
---------	---------	-------

Třída	6	7	8	9
-------	---	---	---	---

Část A.

Prosím, vyznačte pomocí číselné škály 1 – 4 **zakroužkováním** míru Vašeho souhlasu a to:

4	Zcela souhlasím
3	Částečně souhlasím
2	Částečně nesouhlasím
1	Zcela nesouhlasím

1.	V naší třídě mám několik důvěrných přátel	4	3	2	1
2.	Mohl bych mít ve škole lepší výsledky, ale jen těžko se donutím k učení	4	3	2	1
3.	Když vím, že něco umím, nebojím se to ukázat	4	3	2	1
4.	Když jsem v nesnázích, vím, že mi třída pomůže	4	3	2	1
5.	Nejlepší je na sebe příliš neupozorňovat	4	3	2	1
6.	Obvykle se cítím dosti výkonný, mám pocit, že dosáhnu dobrého výsledku	4	3	2	1
7.	V naší třídě se dovede většina žáků radovat ze školního úspěchu jednoho z nás	4	3	2	1
8.	Při zkoušení chci především projít, na známce mi zas tak nezáleží	4	3	2	1
9.	K řešení úkolů a problémů ve škole volím nejčastěji vlastní cestu, netoužím po spolupráci s ostatními ve třídě	4	3	2	1
10.	Záleží mi na tom, aby ostatní ve třídě měli o mně co nejlepší mínění	4	3	2	1
11.	Vynikající prospěch není obvykle člověku v dalším životě mnoho platný	4	3	2	1
12.	Nerad se podřizuji společné práci celé třídy, to vždy znamená potlačit sám sebe	4	3	2	1

13.	S většinou třídy je příjemné se sejit i mimo školu na společné akci	4	3	2	1
14.	Když stojím ve škole před nějakým úkolem, mívám strach, netroufnu si na něj	4	3	2	1
15.	Pracovat na nějaké společné akci třídy, obvykle znamená, že méně pracovití se schovají za pracovitější, raději bych vynikl sám	4	3	2	1
16.	V naší třídě se dovedeme vzájemně povzbuzovat, fandit si	4	3	2	1
17.	Obvykle se ve škole při hodinách vyhýbám obtížným, nesnadno řešitelným situacím	4	3	2	1
18.	O získané poznatky, vyřešené úkoly se nerad dělím se spolužáky	4	3	2	1
19.	Cítím, že do této třídy opravdu patřím	4	3	2	1
20.	Často mívám pocit, že umím méně, než ostatní	4	3	2	1
21.	V naší třídě je mnohem lepší parta než v jiných třídách	4	3	2	1
22.	Mívám strach z možným překážek (neúspěchu)	4	3	2	1
23.	Úkoly zadané celé třídě umíme řešit dohromady	4	3	2	1
24.	Vím, že špatně zvládám školní situace, proto se snažím být ve škole raději „neviditelný“	4	3	2	1
25.	V naší třídě se cítím spokojen, vím, že mně třída „bere“	4	3	2	1
26.	Když jde o důležitou věc, většina lidí v naší třídě se dovede sjednotit	4	3	2	1
27.	V naší třídě si při učení vzájemně pomáháme	4	3	2	1

Zde je prostor pro Vaše připomínky k dotazníku:

.....

.....

.....

Nevyplňujte !

SUPKT: 1.....4.....7.....10.....13.....16.....19.....21.....23.....25.....26.....27 Suma...../.....

MOTNŠV: 2.....5.....8.....11.....14.....17.....20.....22.....24 Suma...../.....

SEPROS: 3.....6.....9.....12.....15.....18 Suma...../.....